

NAUCZYCIELSKIE I UŚWIĘCAJĄCE ZADANIE KOŚCIOŁA

KOŚCIÓŁ I PRAWO 6(19) 2017, nr 1, s. 115-131

<http://dx.doi.org/10.18290/kip.2017.6.1-8>

Natalia Grochowska

TAJEMNICA SPOWIEDZI W PRAWIE KANONICZNYM

Spowiedź jest aktem religijnym, który wywołuje skutki teologiczne i eklezjalne. Jest aktem religijnym nierozzerwalnie związanym z praktykami wiernych Kościoła Katolickiego, natomiast tajemnica spowiedzi powstaje w konsekwencji tego aktu. Tajemnica spowiedzi rodzi skutki o charakterze prawnym i teologicznym. Dlatego też konieczne jest spełnienie przesłanek jej ważności wynikających bezpośrednio z prawa kanonicznego. Pojęcia „spowiedź” oraz „tajemnica spowiedzi” nie są tożsame. Tajemnica spowiedzi może powstać wyłącznie jako konsekwencja ważnej spowiedzi. Podlega ochronie prawnej zarówno na płaszczyźnie prawa kanonicznego, jak i prawa państwowego [Wielec 2012, 18].

1. RYS HISTORYCZNY

W pierwszych wiekach chrześcijaństwa z uwagi na publiczny charakter pokuty, instytucja tajemnicy, w obecnym rozumieniu spowiedzi, nie była znana. Sama pokuta, jako integralna część sakramentu, nie zawierała elementu prywatności i intymności. To, że pokuta miała charakter publiczny, nie było równoznaczne z tym, iż penitenci publicznie wyznawali grzechy. Natomiast po określonym rodzaju pokuty, inni członkowie wspólnoty mo-

MGR LIC. NATALIA GROCHOWSKA – doktorant, Katedra Kanonicznego Prawa Karne-
go, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Sikorskiego 14, 05-850 Ożarów Mazowiecki;
e-mail: natkajanicka@gmail.com

gli domyśleć się, jakie grzechy popełnił penitent [Banaszak 2005, 178].

Św. Augustyn uważał, że wyznanie grzechów powinno odbywać się w sposób bardzo dyskretny, aby o materii spowiedzi wiedział tylko penitent i spowiednik. Równocześnie uważał, że odstępstwa od tej reguły są dopuszczalne, jeśli chodzi o zgorszenie lub wymaga tego dobro Kościoła. Św. Augustyn w 419 r. wziął udział w synodzie Kartagińskim, na którym rozpatrywano przypadek biskupa, który wyspowiadał pewnego penitenta i tym samym dowiedział się o przestępstwie, jakiego tamten się dopuścił. Jednakże penitent nie chciał się przyznać w zakresie zewnętrznym do popełnienia przestępstwa i nie chciał odbyć właściwej pokuty. W związku z tym biskup nie dopuścił go do komunii św. Synod postanowił ukarać biskupa i nałożył na niego karę ekskomuniki, uważając, że w ten sposób ujawnił grzech poznany w trakcie spowiedzi [Głowa i Bieda 1989, 427].

Dnia 6 marca 459 r. papież Leon Wielki sporządził list do biskupów Kampanii pt. *Magna me indignatio*, w którym wskazał, że spisywanie grzechów penitenta w trakcie spowiedzi i późniejsze ich odczytywanie jest niedopuszczalne. Według niego wiernych należy zachęcać do spowiedzi, jednocześnie zapewniając ich, że ich grzechy nie zostaną ujawnione. Arcybiskup Lanfrancus Cantuariensis w księdze *De celanda confessione* twierdził, że gdyby penitent miał wątpliwości co do tego, czy spowiednik nie ujawni jego grzechów, to nie ma obowiązku spowiadania się u tego kapłana. Może wybrać innego spowiednika, co do którego nie będzie miał wątpliwości, że zachowa tajemnicę [Pastuszko 1999, 381].

Na przełomie VII i VIII w. pojawiła się spowiedź w formie indywidualnej. Pomimo tego, sama tajemnica spowiedzi została prawnie usankcjonowana dopiero przez Sobór Laterański IV, tj. w 1215 r. Regulacje soborowe dotyczyły zarówno podmiotu, jak i przedmiotu tajemnicy spowiedzi, a także sankcji za naruszenie jej tajemnicy¹.

Praktykę przestrzegania soborowego prawa dotyczącego tajemnicy spowiedzi obrazować może odnotowany w kronikach przypadek z 19 sierpnia 1673 r. Kongregacja Biskupów i Zakonników rozstrzygała przypadek wi-

¹ Sobór Laterański IV, *Konstytucja 21. O nakazie spowiedzi i związanej z nią tajemnicy itd.*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003, s. 259-60; Tenże, *Konstytucja 22. Chorzy niech najpierw troszczą się o duszę, później o ciało*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, s. 261; Tenże, *Konstytucja 23. Wakat w kościele katedralnym czy zakonnym itd.*, w: *Dokumenty Soborów Powszechnych*, s. 261-62.

kariusza generalnego Trydentu, który zażądał od zakonników jednej z podlegających mu miejscowości, aby ujawnili wszystkie ciężkie grzechy, jakich dopuścili się spowiadani przez nich penitenci. Zakonnicy odmówili spełnienia jego polecenia twierdząc, że obowiązuje ich tajemnica spowiedzi. Kongregacja zgodnie uznała zachowanie wikariusza generalnego za niedopuszczalne, jednocześnie upominając go, że nie można takich rzeczy wymagać od spowiedników.

Dnia 7 lipca 1745 r. papież Benedykt XIV w encyklice *Suprema omnium Ecclesiarum sollicitudo* zwrócił uwagę na przypadki domagania się przez spowiedników od penitentów spowiadających się z popełnienia przestępstwa danych ich współników, grożąc, że jeśli ich nie ujawnią, nie otrzymają rozgrzeszenia. Spowiednicy twierdzili, że dzięki danym osobowym współnikom penitenta, będą mogli doprowadzić do ich poprawy, co pozytywnie wpłynie na całą wspólnotę. Biskup Rzymu uznał, że taka praktyka jest całkowicie niedopuszczalna, gdyż stanowi zagrożenie dla samego penitenta i spowiednika oraz zakazał jej pod karą ekskomuniki. Dnia 2 czerwca 1746 r. papież Benedykt XIV w konstytucji *Ubi primum* potwierdził treść encykliki *Suprema omnium Ecclesiarum sollicitudo*. Natomiast w konstytucji *Ad eradicandum* z 28 września 1746 r. ponownie uznał za niedopuszczalne namawianie penitentów do wyjawienia współników w przestępstwie. Takie zachowanie zostało obwarowane odpowiednimi sankcjami, a zakaz ten został uznany za powszechnie obowiązujący [Pastuszko 1999, 385]. Kara ekskomuniki za namawianie penitenta do ujawnienia współnika pod groźbą nieudzielenia rozgrzeszenia, została potwierdzona także przez papieża Piusa IX w konstytucji apostolskiej *Apostolicae Sedis* z 12 października 1869 r. [Pastuszko 1999, 385].

Na początku XX w. do Stolicy Apostolskiej dotarły informacje o kapłanach wykorzystujących informacje uzyskane ze spowiedzi w homilii. Sprawą zajęła się Kongregacja Świętego Oficjum. Dnia 9 czerwca 1915 r. Kongregacja ta wydała instrukcję, w której zakazała spowiednikom posługiwania się wiadomościami ze spowiedzi zarówno w trakcie prywatnych rozmów, jak i w czasie pełnienia obowiązków duszpasterskich. Kongregacja uznała, że w żaden sposób nie można naruszać tajemnicy spowiedzi, a nawet należy unikać podejrzenia o jej naruszeniu.

Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.² stanowił

² *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

o obowiązku zachowania tajemnicy spowiedzi, zakazując wykorzystania w jakikolwiek sposób informacji ujawnionych w czasie sprawowania sakramentu (kan. 889-891). Tajemnicę spowiedzi ujmował jako nienaruszalną. Spowiednik był zobowiązany nie ujawniać i nie wykorzystywać informacji pozyskanych podczas spowiedzi, nawet, jeśli nie posiadał wymaganej jurysdykcji. Natomiast, jeśli ktoś nie posiadał ani święceń, ani jurysdykcji, a mimo to wysłuchał spowiedzi, ustawodawca kodeksowy zobowiązywał go do zachowania sekretu spowiedzi [Pastuszko 1999, 387]. Ponadto, zgodnie z kan. 1757 KPK/17 spowiednik nie mógł być świadkiem w procesie kanonicznym i tym samym nie mógł zeznawać w związku z materią poznaną w czasie spowiedzi. Także zeznania osób trzecich, które w jakiś sposób uzyskały informacje co do treści wyznanych przez penitenta w czasie spowiedzi, pozbawione były jakiegokolwiek mocy dowodowej. Poza forum prawa procesowego do zachowania tajemnicy spowiedzi zobowiązane były te osoby, które w jakikolwiek sposób weszły w posiadanie informacji ze spowiedzi. Chodziło m.in. o tłumacza, a także przełożonych kościelnych penitenta. W zakresie prawa karnego materialnego, ustawodawca przewidywał przestępstwo naruszenia tajemnicy spowiedzi. Mogło być ono dokonane w sposób pośredni lub bezpośredni. Spowiednik, który wyjawiał materię spowiedzi oraz osobę penitenta, naruszał tajemnicę spowiedzi w sposób bezpośredni. Natomiast pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi miało miejsce wtedy, gdy spowiednik ujawnił samą osobę penitenta lub tylko materię spowiedzi, ale w taki sposób, że istniała możliwość identyfikacji penitenta. Zgodnie z kan. 2369 § 1 KPK/17 spowiednik, który naruszył tajemnicę spowiedzi w sposób bezpośredni z winą umyślną przez sam fakt popełnienia przestępstwa, zaciągał karę ekskomuniki zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej. Natomiast pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi było zagrożone karą suspensy, a jeśli domagała się tego ciężkość przypadku, można było ukarać spowiednika nawet karą ekskomuniki [Pastuszko 1999, 388].

Dnia 23 marca 1973 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała deklarację o obronie godności sakramentu pokuty, w której wyraźnie zabroniła nagrywania, podsłuchiwania lub rozpowszechniania przy użyciu środków technicznych treści sakramentu pokuty i pojednania. Za taki czyn przewidywała karę ekskomuniki *latae sententiae*³ [Wielec 2012, 59]. Podobne stano-

³ *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate* (23.03.1973), AAS 65 (1973), s. 678; tekst polski w: *W trosce o pełnię wi-*

wisko Kongregacja Nauki Wiary wyraziła w dekrecie z 21 stycznia 1988 r.⁴, w którym wskazała, że osoba, która profanuje sakrament pokuty i pojednania nagrywając go lub publikując treść tego sakramentu, zaciąga na siebie karę ekskomuniki *latae sententiae* [Pastuszko 1999, 394].

2. TAJEMNICA SPOWIEDZI W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Z punktu widzenia prawa kanonicznego tajemnica spowiedzi ma charakter bezwzględny [Syryjczyk 2001, 116]. W sytuacji, w której nie miała by takiego charakteru, nie byłoby możliwości zagwarantowania jej skuteczności. Ustawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁵ stanowi, że na kapłanie spoczywa bezwzględny obowiązek dochowania tajemnicy spowiedzi, bez względu na okoliczności (kan. 983), a każde naruszenie tajemnicy spowiedzi jest przez prawo kanoniczne obwarowane sankcjami. Tak stanowcze podejście do imperatywnego charakteru tajemnicy spowiedzi wynika z dwóch przyczyn, tj. z sakramentalnego charakteru spowiedzi oraz z ochrony jednostki przed ewentualnymi negatywnymi skutkami ujawnienia informacji ze spowiedzi.

Tajemnica spowiedzi ma charakter sakramentalny⁶, tym samym nie istnieje żaden podmiot ani żadna władza, która mogłaby zwolnić spowiednika z tajemnicy spowiedzi. Szafarz sakramentu pokuty jest zobligowany do zatrzymania dla siebie wszystkich wyjawionych mu faktów, włącznie z tymi, które nie wydają się zawierać treści dla penitenta negatywnych.

ry. *Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. I, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1995, s. 324.

⁴ *Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum Congregatio quo, ad poenitentiae sacramentum tuendum, excommunicatio latae sententiae illi quicumque ea quae a confessario et a poenitente dicuntur vel per instrumenta technica captat vel per communicationis socialis instrumenta evulgat, infertur* (21.01.1988), AAS 80 (1988), s. 1367; tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, t. II, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1995, s. 350.

⁵ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

⁶ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Pallottinum, Poznań 2012, nr 1467.

Spowiednik nie może także naruszyć tajemnicy spowiedzi w celu przeciwdziałania przestępstwu, ani dla ratowania własnego bądź cudzego życia, czy dobrego imienia. Nie może ujawniać poznanych treści także wobec samego penitenta poza spowiedzią [Witek 1979, 187], a sam penitent nie może zwolnić spowiednika z obowiązującej go tajemnicy. Jeżeli spowiednik nie ma pewności, czy dana informacja pochodzi ze spowiedzi, czy też z innego źródła, to w sytuacji wątpliwej powinien przyjąć, że o danych okolicznościach dowiedział się ze spowiedzi [Grzywacz 1968, 88]. Tajemnica spowiedzi obowiązuje spowiednika aż do śmierci [Zubert 2001, 729], nawet w wypadku odejścia ze stanu duchownego.

Należy zwrócić uwagę na możliwe negatywne skutki wynikające z ewentualnego względnego charakteru tajemnicy spowiedzi. Gdyby spowiednik mógł swobodnie ujawniać przedmiot spowiedzi, penitent byłby narażony na negatywne konsekwencje wynikające z wyjawienia mu swojego postępowania. Taka sytuacja stałaby w sprzeczności z nauczaniem Kościoła Katolickiego, który przyjmuje konieczność poszanowania godności i wolności człowieka (kan. 220).

2.1. Podmioty zobowiązane do zachowania tajemnicy spowiedzi

Podmiotami zobowiązanymi do zachowania tajemnicy spowiedzi są osoby, na których zgodnie z prawem ciąży obowiązek nieujawniania materii poznanej na spowiedzi. W prawie kanonicznym można wyróżnić dwie kategorie podmiotów, na które prawo nakłada obowiązek dochowania tajemnicy. Pierwszą grupę stanowią osoby, które miały bezpośredni kontakt z informacjami w czasie sprawowania sakramentu, np. spowiednik czy tłumacz. Natomiast drugą grupę stanowią osoby trzecie, które nie uczestniczyły w samym sakramencie spowiedzi, ale weszły w posiadanie informacji ze spowiedzi w sposób pośredni, np. penitent spowiadał się zbyt głośno lub gdy był podsłuchiwany [Syryjczyk 2001, 112].

Ustawodawca w KPK/83 podmiotem bezpośrednio zobowiązanym do zachowania tajemnicy spowiedzi czyni jedynie spowiednika (kan. 983 § 1). Natomiast tłumacz i inne osoby, które w jakikolwiek sposób dowiedziały się o materii spowiedzi, nie są objęte tajemnicą, lecz sekretem spowiedzi [Zubert 2001, 729]. Zarówno naruszenie tajemnicy spowiedzi, jak i sekretu spowiedzi jest przestępstwem kanonicznym. Sam penitent nie jest podmiotem zobowiązanym do zachowania tajemnicy spowiedzi [Pastuszko 1996a, 34].

2.2. Szafarz sakramentu jako podmiot tajemnicy spowiedzi

Szafarzem sakramentu pokuty może być wyłącznie kapłan, czyli osoba, która przyjęła święcenia prezbiteratu lub biskupie (kan. 965) [Janczewski 2006, 175]. Kapłan, oprócz władzy święceń, musi posiadać także upoważnienie do udzielania sakramentu pokuty, które spowiednik może otrzymać z mocy samego prawa (kan. 967 § 1), na mocy sprawowanego urzędu (kan. 966 § 2; kan. 967 § 1-2) lub na mocy udzielenia (kan. 966 § 2; kan. 969; kan. 967 § 3) [Sztafrowski 1986, 247].

Jeśli kapłan nie posiada upoważnienia do spowiadania, a penitent jest tego nieświadomy, to taka spowiedź dla spowiadającego się jest ważna. W takiej sytuacji powstaje tajemnica spowiedzi oraz bezwzględny obowiązek jej przestrzegania przez kapłana. Podobnie wygląda sytuacja, gdy kapłan i penitent nie wiedzą, że kapłan nie posiada upoważnienia do spowiadania. Wówczas, z uwagi na dobro penitenta, spowiedź według prawa kanonicznego jest ważna i skutkuje powstaniem obowiązku zachowania tajemnicy.

Wątpliwości może budzić sytuacja, w której słuchający spowiedzi kapłan nie posiada upoważnienia, ale ma tego świadomość, a mimo to decyduje się sprawować sakrament, natomiast przystępujący do spowiedzi jest świadomy tego braku. Taka spowiedź ma charakter pozorny. Pojawia się pytanie: czy takie wyznanie zawsze należy traktować jako spowiedź? Skoro strony mają świadomość, że sakrament pokuty nie może być ważnie sprawowany, to, czy faktycznie dochodzi do spowiedzi, czy może jest to jedynie poufna rozmowa? Jednoznaczne stwierdzenie, że taka spowiedź jest nieważna, a tym samym obowiązek zachowania tajemnicy nie powstaje, wydaje się być nietrafione. Przede wszystkim należałoby w takiej sytuacji wziąć pod uwagę intencję penitenta, jeśli faktycznie wyraża on wolę przystąpienia do spowiedzi, pomimo świadomości istnienia braków formalnych po stronie spowiednika, a złożone przez siebie wyznanie traktuje jako spowiedź, to taką sytuację należałoby przeanalizować w kontekście kan. 144. Skoro penitent wyraża wolę przystąpienia do sakramentu spowiedzi, pomimo istniejących braków po stronie szafarza sakramentu, to te braki mogą zostać uzupełnione przez Kościół. W konsekwencji, taka spowiedź byłaby ważna, a spowiednik byłby zobligowany do zachowania tajemnicy spowiedzi.

Inaczej wygląda ta kwestia w niebezpieczeństwie śmierci penitenta. Kapłan, który nie posiada stosownego upoważnienia, sprawuje sakrament

w sposób ważny i godziwy, a nawet ma obowiązek przyjęcia spowiedzi (kan. 986 § 2). Wynika to z nadzwyczajnych okoliczności, w jakich znajduje się penitent. Kapłan, który nie posiada upoważnienia do spowiadania w sytuacji niebezpieczeństwa śmierci penitenta nabywa to uprawnienie z mocy samego prawa z uwagi na zaistniałe okoliczności. Tym samym taki spowiednik po przyjęciu spowiedzi, również zobowiązany jest do zachowania tajemnicy spowiedzi [Wielec 2012, 72].

W każdym z wyżej wymienionych przypadków tajemnica spowiedzi obowiązuje od momentu przystąpienia przez penitenta do sakramentu pokuty bądź wyrażenia intencji przystąpienia do sakramentu spowiedzi. Praktycznie następuje to wtedy, gdy penitent wchodzi do konfesjonału i wypowiada słowa „Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus”, a następnie wykonuje znak krzyża. Od tego momentu wszystko, co zostało w tym czasie przez penitenta ujawnione, aż do zakończenia spowiedzi, gdy spowiednik mówi „Idź w pokój”, jest objęte tajemnicą spowiedzi. Obowiązuje ona niezależnie od tego, czy rozgrzeszenie zostało udzielone, czy też go odmówiono [Lempa 1987, 263].

2.3. Osoba nieposiadająca władzy święceń a tajemnica spowiedzi

Jeśli spowiedzi słucha osoba nieposiadająca władzy święceń, sakrament ten jest nieważny i tym samym nie powstaje wiążący prawem obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi. Nie ma znaczenia fakt, czy penitent wiedział o niemożliwości dokonania spowiedzi przez taką osobę [Lempa 1987, 75]. Kolejną kategorią osób nieposiadających święceń a zobowiązanych do niewyjawiania treści poznanych w trakcie spowiedzi są osoby trzecie, a więc niebędące penitentem ani spowiednikiem, ale posiadające wiedzę na temat treści w czasie spowiedzi wyjawionych. W posiadanie tej wiedzy mogły one wejść umyślnie, np. przez podsłuch służący do inwigilacji penitenta lub nieumyślnie, np. przez zbyt głośne spowiadanie się penitenta. Bez względu na to, czy osoba trzecia działała w sposób umyślny, czy też nie, jest ona zobowiązana do zachowania sekretu spowiedzi. W odniesieniu do tych osób ustawodawca kodeksowy nie używa terminu „tajemnica”, ale „sekret” i do jego zachowania je zobowiązuje [Pastuszko 1999, 397].

2.4. Przedmiot tajemnicy spowiedzi

Wyróżnia się bezpośredni i pośredni przedmiot tajemnicy spowiedzi. Przedmiotem bezpośrednim tajemnicy spowiedzi są wszystkie grzechy ujawnione przez penitenta w celu uzyskania z nich rozgrzeszenia. Natomiast pośrednim przedmiotem tajemnicy spowiedzi są okoliczności popełnienia tych grzechów. W kwestii obowiązku zachowania tajemnicy nie ma różnicy pomiędzy przedmiotem bezpośrednim i pośrednim [Syryjczyk 2001, 113]. Nie ma też różnicy w zakresie obowiązku zachowania tajemnicy spowiedzi i sekretu spowiedzi. Tajemnicą spowiedzi objęty jest także fakt udzielenia bądź nieudzielenia rozgrzeszenia oraz wyznaczona pokuta [Syryjczyk 2001, 113]. Tajemnica spowiedzi nie obejmuje jedynie motywów będących przyczyną spowiedzi.

2.5. Bezpośrednie i pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi

Z uwagi na imperatywny charakter tajemnicy spowiedzi, jakiegokolwiek wyjawienie informacji pozyskanych w trakcie sprawowania sakramentu będzie stanowiło jej naruszenie, nawet, jeśli wyjawione fakty będą korzystne dla penitenta. Jakiegokolwiek naruszenie tego obowiązku jest przestępstwem według kanonicznego prawa karnego. Obwarowanie sankcjami karnymi jakiegokolwiek formy naruszenia tajemnicy spowiedzi stanowi jedną z jej form ochrony prawnej [Pastuszko 1999, 400].

W prawie kanonicznym można wyróżnić dwie formy naruszenia tajemnicy spowiedzi, tj. bezpośrednie i pośrednie. Bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi ma miejsce, gdy spowiednik wyjawia przedmiot spowiedzi oraz osobę penitenta. Nie jest istotne dla samego faktu naruszenia tajemnicy, czy osoba, wobec której wyjawiono fakty ze spowiedzi, zna samego penitenta. Ważny jest fakt ujawnienia tej osoby i jej grzechów w sposób wyraźny, tak, że można ją z łatwością zidentyfikować. W bezpośrednim naruszeniu tajemnicy spowiedzi nie jest także istotne, czy osoba, wobec której spowiednik ujawnił informacje, ma świadomość, że pochodzą one ze spowiedzi [Syryjczyk 2003, 131]. Spowiednik naruszając tajemnicę spowiedzi, czyni to świadomie i dobrowolnie. Tym samym przestępstwo naruszenia tajemnicy spowiedzi jest przestępstwem, którego można dopuścić się wyłącznie z winy umyślnej [Pastuszko 1996a, 68]. Wyjawienie tajemnicy spowiedzi z powodu zaniedbania lub nieostrożności nie będzie stanowiło przestępstwa, ponieważ sprawca nie będzie przejawiał woli do złamania

przepisu (kan. 1321 § 1). Pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi ma miejsce wtedy, gdy spowiednik wyjawia osobę penitenta, nie ujawniając przedmiotu spowiedzi lub gdy wyjawia przedmiot spowiedzi nie wyjawiając osoby penitenta, ale czyni to w taki sposób, że istnieje możliwość zidentyfikowania osoby penitenta oraz jego grzechów [Syryjczyk 2001, 114]. O naruszeniu tajemnicy spowiedzi można mówić tylko wtedy, gdy miała miejsce ważna spowiedź (zgodnie z prawem kanonicznym). W przypadku nieważnej spowiedzi, nie powstaje obowiązek zachowania tajemnicy spowiedzi.

2.6. Ochrona tajemnicy spowiedzi

Bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi jest zagrożone karą ekskomuniki *latae sententiae* zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej. W przypadku, gdy spowiednik naruszy tajemnicę spowiedzi i zaciągnie tym samym karę ekskomuniki *latae sententiae*, to może on być zwolniony od tej kary przez innego zwyczajnego spowiednika tylko w przypadku niebezpieczeństwa śmierci lub w przypadku nagłym, gdyż jest to kara zastrzeżona Stolicy Apostolskiej. Pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi jest zagrożone obligatoryjną karą *ferendae sententiae* stosownie do popełnionego czynu. W przypadku naruszenia sekretu spowiedzi przez tłumacza lub inne osoby w sposób pośredni lub bezpośredni, przewidziana jest kara nieokreślona *ferendae sententiae*, nie wykluczając kary ekskomuniki.

Kolejną formą ochrony tajemnicy spowiedzi, jest wprowadzony w kan. 984 § 1 zakaz korzystania z wiadomości uzyskanych przez spowiednika w czasie spowiedzi. Ma on na celu ochronę penitenta przed jakimikolwiek uciążliwościami, które mogłyby się pojawić, gdyby spowiednik skorzystał z faktów wyznanych mu na spowiedzi. W związku z tym spowiednik powinien zawsze zachowywać się wobec penitenta tak, jakby go nie znał i niczego o nim nie wiedział [Zubert 2001, 738].

Należy wspomnieć także o zakazie składania zeznań w postępowaniu procesowym przez spowiednika oraz inne osoby posiadające wiedzę w zakresie treści wyznanych na spowiedzi. Zgodnie z kan. 1550 § 2, kapłan jest niezdolny do składania zeznań w sądzie kościelnym w odniesieniu do faktów poznanych na spowiedzi sakramentalnej nawet, jeśli sam penitent prosiłby o ujawnienie tych informacji. Z treści tego kanonu nie wynika, jakoby kapłan był całkowicie niezdolny do występowania w procesie w roli świadka. Niedopuszczalne jest jednak powoływanie spowiednika na świad-

ka w związku z faktami poznanymi w czasie spowiedzi, a wszystkie jego ewentualne zeznania w tej materii nie posiadają żadnej wartości dowodowej i prawnej [Zubert 2001, 738].

Należy zauważyć, że kan. 1550 § 2 wskazuje, że nie tylko spowiednik jest niezdolny do świadczenia o wszystkim, czego dowiedział się w czasie spowiedzi. Niezdolność ta rozciąga się także na inne osoby, które nie są spowiednikami, ale weszły w posiadanie informacji ze spowiedzi w sposób pośredni, tj. osoby, które zobowiązane są do zachowania sekretu spowiedzi. Przesłuchanie wspomnianych osób w roli świadka, wbrew zakazowi zawartemu w kan. 1550 § 2, powoduje nieważność aktu sądowego, co ostatecznie skutkuje nieważnością wyroku.

3. OCHRONA TAJEMNICY SPOWIEDZI W REGULACJACH POZAKODEKSOWYCH

Przepisy dotyczące ochrony tajemnicy spowiedzi zawarte zostały przez ustawodawcę kościelnego nie tylko w KPK/83, ale także w innych aktach normatywnych.

3.1. Normy *De gravioribus delictis*

Papież Jan Paweł II na mocy motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* promulgował normy *Delicta graviora* rezerwujące określone przestępstwa Kongregacji Nauki Wiary⁷. Wydanie tych norm miało na celu ochronę świętości sakramentów, a w szczególności sakramentu pokuty i Eucharystii. Normy *Delicta graviora* mają charakter ustawy specjalnej, która jest nadrzędna w stosunku do KPK/83. Biskup Rzymu wskazał osiem przestępstw zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary. Przestępstwa te dotyczą sakramentu Eucharystii i pokuty oraz obyczajów [Borek 2004, 100]. Przestępstwami przeciwko sakramentowi pokuty jest rozgrzeszenie współnika z grzechów przeciwko szóstemu przykazaniu, solicytacja oraz bezpośrednio naruszenie tajemnicy spowiedzi.

Bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi ma miejsce wtedy, gdy spowiednik ujawnia osobę penitenta oraz przedmiot spowiedzi w taki spo-

⁷ Ioannes Paulus PP. II, Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur *Sacramentorum sanctitatis tutela* (30.04.2001), AAS 93 (2001), s. 737-39.

sób, iż można penitenta zidentyfikować. Nie jest istotne, czy osoba, wobec której spowiednik dokonał naruszenia tajemnicy spowiedzi, znała osobę penitenta i czy miała świadomość, że informacje ujawnione przez spowiednika pochodzą ze spowiedzi. Jeśli tylko spowiedź była ważna, powstaje obowiązek zachowania związanej z taką spowiedzią tajemnicy (kan. 1378 § 2, 2°). Bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi implikuje zaciągnięcie kary ekskomuniki *latae sententiae* zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej. W zakresie zewnętrznym do rozpatrywania tego przestępstwa kompetencję wyłączną posiada Kongregacja Nauki Wiary, natomiast w zakresie wewnętrznym właściwa jest Penitencjaria Apostolska.

3.2. Normy *De delictis reservatis*

Dziewięć lat po wydaniu norm *De gravioribus delictis*, Kongregacja Nauki Wiary uznała, że istnieje konieczność zaktualizowania zawartego w nich katalogu przestępstw kanonicznych oraz uproszczenia wcześniej ustanowionych procedur. Dnia 21 maja 2010 r. papież Benedykt XVI zatwierdził nowy katalog *De delictis reservatis*⁸ [Borek 2012, 110]. W katalogu tym zawarto m.in. przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty, w tym naruszenie tajemnicy spowiedzi.

Zgodnie z normami *De gravioribus delictis*, dla Kongregacji Nauki Wiary zostało zarezerwowanych sześć przestępstw przeciwko sakramentowi pokuty, tj. rozgrzeszenie współnika z grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, usiłowanie udzielenia rozgrzeszenia lub zakazane słuchanie spowiedzi, solicytacja, bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, symulowanie udzielenia rozgrzeszenia oraz nagrywanie i rozpowszechnianie spowiedzi prawdziwej lub fałszywej przy pomocy środków masowego przekazu. Normy *De delictis gravioribus* z 2001 r. przewidywały tylko trzy przestępstwa przeciwko sakramentowi pokuty, tj. bezpośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi, solicytacja oraz rozgrzeszenie współnika z grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu. Katalog przestępstw przeciwko sakramentowi spowiedzi uległ rozszerzeniu.

Naruszenie tajemnicy spowiedzi może przybrać formę naruszenia bezpośredniego i pośredniego. Formy te zostały uwzględnione w Normach *De*

⁸ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis* (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-34; tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 10 (2010), s. 53-56.

delictis reservatis. W stosunku do Norm *De gravioribus delictis*, w których to uwzględniono tylko naruszenie bezpośrednie, w *De delictis reservatis* uwzględniono także pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi [Borek 2012, 135].

Pośrednia zdrada tajemnicy spowiedzi ma miejsce wtedy, gdy spowiednik ujawnia tylko osobę penitenta, bez jego grzechów, lub gdy wyjawia tylko przedmiot spowiedzi bez ujawniania osoby penitenta, co uniemożliwia jego identyfikację. Do pośredniego naruszenia tajemnicy spowiedzi dochodzi zazwyczaj, gdy spowiednik nie zachowuje należytej staranności. Jednakże, tak jak w przypadku bezpośredniego naruszenia tajemnicy spowiedzi, do zaistnienia przestępstwa pośredniego naruszenia tajemnicy spowiedzi konieczny jest zamiar popełnienia przestępstwa oraz działanie z winą umyślną. Spowiednik musi mieć świadomość, że ujawnia informacje poznane na spowiedzi.

Za pośrednie naruszenie tajemnicy spowiedzi w *De delictis reservatis* została przewidziana obowiązkowa kara *ferendae sententiae*. Tak, jak w przypadku innych przestępstw określonych w tym katalogu przestępstw zarezerwowanych, okres przedawnienia skargi karnej został wydłużony z dziesięciu do dwudziestu lat [Stokłosa 2011, 128].

ZAKOŃCZENIE

Zachowanie tajemnicy spowiedzi jest jednym z podstawowych i najważniejszych obowiązków spowiednika. Z uwagi na delikatną materię, jaką penitent wyznaje podczas spowiedzi, jest ona w sposób szczególnie chroniona przez prawo kanoniczne. Jakikolwiek naruszenie tajemnicy spowiedzi podlega odpowiedniej karze. Wyznanie dokonane podczas spowiedzi podlega szczególnej ochronie ze względu na konieczność ochrony jednostki oraz przysługujących jej praw. Z tej racji tajemnica spowiedzi jest chroniona nie tylko na forum prawa kanonicznego, ale także na forum prawa państwowego. Regulacje dotyczące tajemnicy spowiedzi w prawie polskim zawarto m.in. w: kodeksie postępowania karnego, kodeksie postępowania cywilnego, kodeksie postępowania administracyjnego. Fakt, iż ta materia podlega regulacjom nie tylko prawa kanonicznego, ale także prawa państwowego, podkreśla, jak doniosłe znaczenie ma tajemnica spowiedzi dla wiernych Kościoła Katolickiego.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticana 1997; tekst polski w: Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. 2, Pallottinum, Poznań 2012.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum Congregatio quo, ad poenitentiae sacramentum tuendum, excommunicatio latae sententiae illi quicumque ea quae a confessario et a poenitente dicuntur vel per instrumenta technica captat vel per communicationis socialis instrumenta evulgat, infertur (21.01.1988), AAS 80 (1988), s. 1367; tekst polski w: W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. II, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1995, s. 350.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis (21.05.2010), AAS 102 (2010), s. 419-34; tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, wydanie polskie 10 (2010), s. 53-56.
- Ioannes Paulus PP. II, Litterae apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur Sacramentorum sanctitatis tutela (30.04.2001), AAS 93 (2001), s. 737-39.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate (23.03.1973), AAS 65 (1973), s. 678; tekst polski w: W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994, t. I, red. Z. Zimowski, J. Królikowski, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 1995, s. 324.
- Sobór Laterański IV, Konstytucja 21. O nakazie spowiedzi i związanej z nią tajemnicy itd., w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne, oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003, s. 259-60.
- Sobór Laterański IV, Konstytucja 22. Chorzy niech najpierw troszczą się o duszę, później o ciało, w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne, oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003, s. 261.
- Sobór Laterański IV, Konstytucja 23. Wakat w kościele katedralnym czy zakonnym itd., w: Dokumenty Soborów Powszechnych. Tekst grecki, łaciński, polski. Tom II (869-1312). Konstantynopol IV, Lateran I, Lateran II, Lateran III, Lateran IV, Lyon I, Lyon II, Vienne, oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003, s. 261-62.

Literatura

- Banaszak, Marian. 2005. *Historia Kościoła katolickiego*. T. 2. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Borek, Dariusz. 2004. „Ordynariusz a „delicta graviora” zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary.” *Prawo Kanoniczne* 47, nr 3-4:111-58.
- Borek, Dariusz. 2012. „Przestępstwa przeciwko sakramentom w normach De Delictis Reservatis z 2010 roku.” *Prawo Kanoniczne* 55, nr 4:53-69.
- Delumeau, Jean. 1997. *Wyznanie i przebaczenie. Historia spowiedzi*. Gdańsk: Marabut.
- Głowa, Stanisław, i Ignacy Bieda. 1989. *Breviarium Fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha.
- Grzywacz, Jerzy. 1968. *Zarys prawa kanonicznego*. T. 3. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Janczewski, Zbigniew. 2006. „Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania w świetle prawa kanonicznego i liturgicznego z uwzględnieniem specyfiki warunków polskich.” *Prawo Kanoniczne* 49, nr 1-2:171-94.
- Mokrzycki, Bronisław. 1996. *Kościół w oczyszczeniu*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Pastuszko, Marian. 1991. „Uprawnienie do spowiadania wynikające z prawa (kan. 967).” *Prawo Kanoniczne* 34, nr 3-4:191-245.
- Pastuszko, Marian. 1996a. „Obowiązki szafarza sakramentu pokuty i pojednania (kanon 983-986).” *Prawo Kanoniczne* 39, nr 1-2:17-67.
- Pastuszko, Marian. 1996b. „Równoczesne rozgrzeszenie wielu penitentów bez uprzedniej ich spowiedzi indywidualnej.” *Prawo Kanoniczne* 39, nr 1-2:53-85.
- Pastuszko, Marian. 1999. *Sakrament pokuty i pojednania*. Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Plątek, Józef. 2001. *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania*. Częstochowa: Paulinianum.
- Skowronek, Alfons. 1993. *Sakrament pojednania. Wina, grzech, pojednanie*. Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Stokłosa, Marek. 2011. „Modyfikacje wprowadzone do tekstu Normae de gravioribus delictis.” *Prawo i Kościół* 3:101-29.
- Syryjczyk, Józef. 2001. „Ochrona tajemnicy spowiedzi.” *Prawo Kanoniczne* 44, nr 1-2:111-24.
- Syrviczyk, Józef. 2003. *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Sztafrowski, Edward. 1986. *Podręcznik prawa kanonicznego*. T. 3. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Wielec, Marcin. 2012. *Zakaz dowodowy tajemnicy spowiedzi w postępowaniu karnym*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Witek, Stanisław. 1979. *Sakrament pojednania*. Poznań: Pallottinum.
- Zubert, Bronisław. 2001. „Sacramentale sigillum inviolabile est.” W *Divina et Humana. Księga jubileuszowa w 65. rocznicę urodzin Ksiedza Profesora Henryka Misztala*, red. Antoni Dębiński, Wiesław Bar, i Piotr Stanisław, 723-41. Lublin: Wydawnictwo KUL.

Żurowski, Marian. 1976. „Refleksje nad nowym „Ordo paenitentiae” i schematem prawa kanonicznego dotyczącego sakramentu pokuty.” *Prawo Kanoniczne* 19, nr 1-2:65-90.

Tajemnica spowiedzi w prawie kanonicznym

Streszczenie

Institucję tajemnicy spowiedzi należy rozpatrywać w kontekście sakramentu spowiedzi. Tajemnica spowiedzi odnosi się do treści wyznanych w czasie spowiedzi indywidualnej, podczas gdy penitent w sposób sekretny wyjawia spowiednikowi swoje grzechy. Tajemnica spowiedzi w prawie kanonicznym ma charakter bezwzględny. Ustawodawca kościelny stwierdza, iż nie istnieje żadna władza, która byłaby w stanie zwolnić podmiot zobowiązany do zachowania tajemnicy spowiedzi z tego obowiązku. Naruszenie tajemnicy w prawie kanonicznym postrzegane jest jako złamanie prawa i jako takie jest usankcjonowane właściwymi karami. Ustawodawca w kan. 1388 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. czyni rozróżnienie między bezpośrednią i pośrednią formą naruszenia tajemnicy, które obwarowane są obligatoryjną karą. W pierwszym przypadku spowiednik podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej, w drugim – powinien być ukarany stosowną karą. Ponadto, tajemnica spowiedzi oraz przestępstwo naruszenia tajemnicy spowiedzi zostało uregulowane w *Normae de gravioribus delictis* z 2001 r. i *Normae de delictis reservatis* z 2010 r.

Słowa kluczowe: tajemnica; pokuta; spowiedź; penitent; szafarz

The Seal of Confession in Canon Law

Summary

The seal of confession should be considered in the context of the Sacrament of Penance and Reconciliation. The seal of confession involves information that was revealed during the individual confession while the penitent reveals his sins to the priest. The seal of confession in canon law is absolute and inviolable. It is stated that there is no authority that is able to let the priest betray the seal of confession. Betraying the seal of confession is considered as a breach of the law and as a consequence it is sanctioned by appropriate penalties. The legislator in can. 1388 of the 1983 Code of Canon Law distinguishes between direct and indirect form violating seal of confession. Both are subject of the mandatory punishment. As a result of direct betrayal of seal of confession the priest is excommunicated *latae sententiae* (this punishment is reserved to the Apostolic See), while the indirect betrayal of seal of confession should be punished with an appropriate penalty. Moreover, the seal of confession and the crime of violat-

ing the seal of confession is regulated also by *Normae de gravioribus delictis* (2001) and *Normae de delictis reservatis* (2010).

Key words: seal; confession; inviolable; reconciliation; penitent

Information about Author: NATALIA GROCHOWSKA, J.C.L. – Ph.D. student, Department of Canon Criminal Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Sikorskiego 14, 05-850 Ożarów Mazowiecki, Poland; e-mail: natkajanicka@gmail.com

